

אדם העוזב את רץ אחת ומשתי קע בארץ אחי רת, נקרא מהי גר. ואילו יהודי העוזב להשתי קע בישראל, נקרא עולה. זה מושג עתיק, שי בו מתמזגת הי עליהלרגל לאי רץ הקודש, והי עליה המופגי ראפית ציונה, להרי ירושלים. טבעי הוא כי יהודי המבצע פעולה הפוכה — עוזב את ישרי אל כרי להשתי קע בארץ אחי רת — ייקרא יר. מזה זו, כי

מוכנה המודרני, לא חדרה עדיין למלון גור. אך בכל ספרי הי ממשלה, בעתה נות וברומנים, זוהי מלה מקר בלת. ובכל זאת, קשה לקבוע את הגדרתה המדר ייקת של מלה זו. המלה, כפי שהשתרשה כפי העם וכפי שי היא משמשת בעמודים אלה, כוללת אנשים שעזבו את הי ארץ לצמיתות וכאלה שרק הי עתיקו את מר שכם למשך תקר פה בלתי יודועה.

סליחה אדוני, אפשר לדבר עם מר ברגר? לא אדוני, מר ברגר עזב את הארץ לפני שנתים.

הצטלמתי כאן לפני שלוש שנים ואני צריך העתקים של התמונות. אתה יכול לעשות לי בבקשה? לא, אני מאד מצטער. בעליבית הקודם מר את החנות ונסע לאוסטריה. אני לא יודע מה עשה מהפילמים.

גש לך אוברהאוזר. הוא רופא מצויין. טיפל בילדים שלנו כשהיו קטנים. אוברהאוזר זה שהיתה לו קליניקה בכרמל? הוא יושב מזמן בהאמבורג.

מה עם יוסקה הרשקוביץ הממורז מזמן לא ראיתי אותו... הו, הו, גם לא תראה אותו כל כך מהר. הוא עכשיו מיסטר ג'ף הארינגטון מטרונטו.

מי בארץ לא שאל שאלה כזו וקבל תשובה דומה? הצלם, החייט, הפקיד, עורך-הדין, הרופא ונהג-המונית — אין איש מהם שלא חיטל את עסקיו, נטל את משפחתו, החליף את כספו בצורה זו או אחרת למטבע-חוץ, ועזב את הארץ. לעתים כתב בפירוש על בקשת היתר-היציאה: "יורד". לעתים קרובות יותר רשם בטופס אחת ממאות סיבות מדוע הוא נוסע: ביקור משפחתי, טיפול רפואי, השתלמות מקצועית, ניהול עסקים, לימודים. לפרקים, וזהו גם הסיבה הכנה ליציאתו מן הארץ ורק בחוץ-לארץ השתנתה דעתו.

★ ★ ★

ה הגירה הינה תופעה טבעית בהחלט. גם בארץ שרוב תושביה נולדו בה ואשר רבבות נימים והרגלים קושרים את התושב למקום מושבו, קיימת תנועת הגירה מתמדת. בארץ, אשר מרביתה המכרעת של אוכלוסייתה נדה אליה ממולדת אחרת, מחיבת המציאות כי תנועת ההגירה ממנה תגדל פי כמה. גם בישראל, זוהי תופעה טבעית — טבעית אך מוזיקה. כי יורדים אנשים אשר לרוב כבר הספיקו להיקלט בכלכלת הארץ, המעורים בחברתה ואשר יכלו לתרום תרומה חיונית לפיתוח חברתה, כלכלתה ותרבותה. ואילו העולים החדשים זקוקים עוד לשנים ארוכות של תמיכה, הדרכה וטיפול עד אשר יהיו מסוגלים להפוך לגורמים פעילים בחברתם החדשה. כי העולים אומנם ממלאים את מקום היורדים במאזן הסטטיסטי של אוכלוסיית הארץ — אך ברמתה הכללית של האוכלוסייה אין הם מסוגלים להחזיק פיצוי.

במשך עשר וחצי השנים של קיום המדינה עזבה כמעט 100 אלף תושבים יהודיים (ליטר דיוק: 96,467), אשר הצהירו במפורש כי הם יורדים לצמיתות. תחילה, היה זה זרם זעיר — כמעט אפסי — לעומת העליה ההמונית. בשנת 1948, למשל, עלו כ-120 אלף

מספרים אלה מוכיחים, ללא צל של ספק, כי תנועת ההגירה בארץ (עליה-יורדה) אינה מוגבלת לחלק מסוים של האוכלוסייה, — לאותם עולים חדשים המנסים שנה-שנתיים את מזלם בארץ החדשה, והמוכנים בכל רגע ליטול שוב את צרורותיהם ולגודל לארץ אחרת — (35%). אחוזים אלה, שכוחם יפה לגבי שנת 1957, מתאימים כמעט במדויק גם למספרים של כל תשע שנות חיה של המדינה.

★ ★ ★

ה מרוקאים הינם כיום מושג בפני עצמו בישראל. לראשונה הופיעו בהמוניהם בתחילת 1949, כשמלחמת העצמאות הגיעה לשלבי הכרעתה. הצעירים היהודים, ילידי מארוקו, תוניסיה ואלג'יריה רוכזו באלפיהם במחנות בצרפת, וכעבור ימים ספורים כבר מילאו את שורות צה"ל שהקרבות הראשונים רוקנו את שורותיו במידה מסכנת. גרודי הגח"ל תפסו את מקומם של פלוגות פלמ"ח וח"ש מדולדלות, ובשלבם האחרונים של המלחמה ומיד לאחריה היו הם את עמוד-שדרתו של צה"ל.

אמרו עליהם או כי הם אנשי-תגר, כי הם הרפתקנים, כי אינם חומר יציב. אך תמו הקרבות והחלו השיחורים ההמוניים מצה"ל, נפוצו מפה לאוזן סיפורים על "המרוקאים" העוזבים את הארץ ברבבותיהם, וחוזרים לצרפת או לארצות מוצאם. והנה באה הסטטיסטיקה הממשלתית הרשמית ומוכיחה כי אין זאת אמת. בשנת השיא (1949) הגיעה הירידה לצפון אפריקה ל-16600 יורדים, לעומת 3800 יורדים אשר עלו לישראל מארצות אירופה. מאז התחזקה נטיה זו: מספר היורדים ממוצא אירופי גדל והולך, בעוד שמספר היורדים ממוצא אפריקאי או אסיאתי (פרט לילידי הארץ) הולך ומתמעט. לפני שנתיים כבר הראה המאזן כי היורדים האירופיים היו רבים ששת מונים מן היורדים המזרחיים. פרט נוסף לגבי אותה שנה: בעוד שרק יורד אפרואסיאתי אחד עזב את הארץ לעומת כל 56 עולים שהגיעו מארצות אלה, עזב את הארץ יורד אירופי אחד לעומת כל שני עולים שהגיעו ארצה מאירופה.

★ ★ ★

יצאם של האזרחים העוזבים את הארץ הינו, כך מסתבר, גורם חשוב במכלול הגורמים הדוחפים אותם לירידה. כי עולה מעיראק אינו יכול לשוב לארץ מולדתו, ותרבותו המזרחית מקשה עליו קליטה בארץ אירופית או אמריקאית, שם יושב קיבוץ יהודי שהוא ברובו ממוצא אירופי. ואילו תושבים ממוצא אירופי (גם ילידי הארץ),

ה מס יורדים!

אשר שרדו להם קשרים משפחתיים עם אירופה ואמריקה, יכולים להתגבר ביתר קלות על המכשולים הכלכליים הראשונים הנערמים בפני מהגר בכל ארץ חדשה. הדבר משתקף בבירור ברשימת הארצות, אשר בהן משתקעים היורדים מישראל: ארצות אשר הכניסה אליהן מוגבלת, או שהיציאה מהן קשה ומי שיצא מהן פעם אינו שש לשוב אליהן, מושכות רק אחוז קטן של יורדים. כך, למשל, מתוך 532 ישראלים שהגיעו בחודש ספטמבר שעבר (האחרון שיש לגביו פירוט כזה) כי הם יורדים, התחלקה הירידה בצורה זו:

- לאסיה (תורכיה, איראן, קפריסין ואחרות): 14 יורדים.
- לצפון אפריקה (תוניסיה, אלג'יריה, מרוקו): 2 יורדים.
- אירופה, לעומת זאת, מושכת הרבה יותר יורדים, מאחר וחלק גדול מהם עלה מאותן ארצות, או שקשריו המשפחתיים שם מקלים את קליטתו. הפירוט: פולין: 5 יורדים; יוגוסלביה: 1; גרמניה, אשר חוקקה חוקים מרחיקי-לכת בעזרה למהגרים יהודיים: 12; אוסטריה: 5; הונגריה: 6; בריטניה: 10; ארצות סקנדינביה: 3; צרפת: 26; איטליה: 8. בסך הכל פנו 16% מן היורדים של אותו חודש לאירופה.
- אמריקה קלטה את חלק הארי של היורדים באותו חודש: 411 יורדים, היינו 78.3% מכלל ההגירה מן הארץ בפרק זמן זה. הפירוט: קנדה: 18; ברזיל: 34; ארגנטינה: 13; ארצות דרום-אמריקאיות אחרות: 17; ארצות-הברית: 329 (62.7% מכלל היורדה).

★ ★ ★

מי הם היורדים? מה שמותיהם, מקצועם, עברם וסיפורם של האנשים העומדים מאחורי מספרים יבשים אלה של הסטטיסטיקה הממשלתית? מדוע עזבו את הארץ, לאחר שחיו ויצרו בה במשך שנים ארוכות? העולם הזה בחר בכמה מן הישראלים אשר עברו לגור בארץ-ההגירה הגדולה ביותר — ארצות-הברית וקנדה — ומגיש את סיפוריהם בעמודים הבאים. הם מהמים עדות ראשונה על הגורמים העיקריים לאחת התופעות המדיניות ביותר במדינה.

יהודים, ואילו מספר היורדים הגיע ל-1040 בלבד. כלומר: 3 יורדים מתוך כל אלפיים תושבים שהיו אז בארץ.

לשיא הגיעה הירידה לפני שבע שנים: 13 אלף יהודים הצהירו בצאתם את הארץ כי הם יורדים. היה זה כאילו עשרה מתוך כל אלף תושבים בארץ קמו ועזבו אותה לצמיתות. ויחד עם התגברות הירידה, ירדה העליה. בשנה האחרונה, שנת 1958, הראה און ההגירה, כי לעומת 26 אלף עולים שהגיעו ארצה, היגרו ממנה 8200 יהודים. זמר: על כל שלושה עולים חדשים שהגיעו ארצה, עזב את הארץ תושב וחיק אחד, עתיר בפירוש כי הינו יורד.

★ ★ ★

י הם האנשים אשר עזבו את הארץ? האמנם היו אלה עולים חדשים, שהשתמשו במעברות הסוכנות ובשיכוני העולים כתחנות-מעבר אל ארצות הגירה נכספות יותר? ימא היו אלה עולים אשר התיימשו במהירות פחדנית מן הקשיים הכלכליים שנערמו בנ צונם להיקלט בארץ, או אולי יהודים רכרוכיים שלא יכלו להסתגל למתח הבטחוני של לותם החדשה?

הסטטיסטיקה הרשמית של ממשלת ישראל עונה: לא. היורדים, ברובם, המכריע, לא היו עולים חדשים שעזבו אחרי שהות של שנה-שנתיים, או אפילו ארבע שנים, בארץ. אם כן, מי היו היורדים? השנה האחרונה — 1957 — אשר סטטיסטיקה רשמית קיימת לגביה בעניין זה, מספקת חומר מהמם למחשבה. כי מתוך 6039 יורדים באותה שנה, היו 1330 ילידי הארץ. 753 יורדים נוספים עלו ארצה לפני מלחמת העולם השנייה; 389 יורדים נוספים נמנו בין אלה שהצליחו לעלות ארצה בעצם ימי מלחמת העולם השנייה ובשנים שבאו מיד לאחריה. כלומר: כמעט מחצית היורדים בשנת 1957 היו אנשים שנולדו בארץ או היו בה לפני שגורה הכדור הראשון של מלחמת העצמאות — "התיקים" לכל הדעות והמוכנים; אנשים שלבטי הקליטה והעליה היוו מזה 11 שנה לפחות מאחוריהם; אנשים בעלי עבודה ודיוור, בעלי עבר אורחי ארון בארץ, שעברו בישראל את מלחמת תש"ח ושראו את המדינה נולדת. עולים חדשים ממש, אשר ישבו בארץ פחות משש שנים, היו אחוז קטן מאד מבין היורדים. בשנת 1957 — 19.5%.